Mariakerke – Zuidbroek

archeologisch vooronderzoek – januari 2015

A. De Logi & F. De Kreyger

De Logi & Hoorne bvba
archeologisch project- en adviesbureau

Colofon

Project
Mariakerke – Zuidbroek
Archeologisch vooronderzoek

Opdrachtgever:
OCMW Gent
Onderbergen 86
9000 Gent

Uitvoerder:
De Logi & Hoorne bvba
Gentstraat 50 bus 2
9800 Deinze
BTW BE 0845.028.465
RPR Gent
www.dl-h.be

DL&H-Rapport 19
ISSN 2294-0790
© 2015 – De Logi & Hoorne bvba

Niets uit deze publicatie mag vermenigvuldigd worden, opgeslagen in geautomatiseerde gegevensbestanden en/of openbaar gemaakt worden onder enige vorm of wijze ook (digitaal, mechanisch, door fotokopie) zonder toestemming van De Logi & Hoorne bvba

Inhoud

Voorwoord 5

Administratieve fiche 5

1. Inleiding 7

2. Aanleiding en doel van het onderzoek 7

3. Geografische en bodemkundige situering 7

4. Archeologische voorkennis 9

5. Tijdskader 9

6. Methodologie 9

7. Resultaten 13
7.1. Bodemkunde en natuurlijke sporen 13
7.2. Antropogene sporen 14

8. Conclusies en aanbevelingen 21

Bibliografie 21

Voorwoord

Het OCMW Gent plant op een terrein aan de Zuidbroek te Mariakerke, Gent, de bouw van een woonzorgcentrum met omgevingsaanleg. Eind januari 2015 voerde een team van De Logi & Hoorne bvba hier een archeologisch vooronderzoek uit om na te gaan of er archeologisch interessante sporen en vondsten in de ondergrond aanwezig zijn. Op het terrein werden, behalve natuurlijke sporen en recente verstoringen, slechts enkele sporen van grachten, greppels en kuilen uit de vroegmoderne tot recente periode aangetroffen. Er wordt geen vervolgonderzoek geadviseerd.

Het vlot verloop van dit project is te danken aan verschillende personen en instanties. We danken opdrachtgever OCMW Gent, in het bijzonder Elke Steenwinckel, Nancy Lemay (Agentschap Onroerend Erfgoed), Gunter Stoops en Maarten Berkers (Dienst Stadsarcheologie en Stadsarchief Gent), landmeter Jonas Van Hooreweghe (Meet-Het) en kraanfirma Luc Willems.

Administratieve fiche

Site:	Mariakerke – Zuidbroek (MAR-ZBR-2015)
Ligging:	Zuidbroek, Trekweg, Marsstraat, Venusstraat te Mariakerke, Gent (Oost-Vlaanderen)
Lambert 72-coördinaten:	X: 100907, Y: 196966; X: 100975, Y: 197017; X: 101051, Y: 196926; X: 101081, Y: 196949; X: 101150, Y: 196864; X: 101061, Y: 196779 (hoekpunten projectgebied)
Kadaster:	Gent, afdeling 29, sectie A, perceel 927B
Onderzoek:	Vooronderzoek met ingreep in de bodem / proefsleuven
Opdrachtgever:	OCMW Gent
Eigenaar terrein:	OCMW Gent
Uitvoerder:	De Logi & Hoorne bvba
Vergunning:	2014/527
Vergunninghouder:	Adelheid De Logi
Vergunning metaaldetectie:	2014/527 (2)
Vergunninghouder metaaldetectie:	Adelheid De Logi
Wetenschappelijke begeleiding:	Dienst Stadsarcheologie en Stadsarchief Gent
Bijzondere voorwaarden:	Bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische prospectie met ingreep in de bodem: Gent, Zuidbroek
Bewaarplaats archief:	De Zwarte Doos Dulle-Grietlaan 12 9050 Gentbrugge
Grootte projectgebied:	2,5 ha
Grootte onderzoeksgebied:	1,15 ha
Termijn:	Terreinwerk 29 t.e.m. 30 januari 2015 Verwerking 02 t.e.m. 06 februari 2015
Archeologen:	Adelheid De Logi Frederik De Kreyger Johan Hoorne
Verwachting:	Ongekend
Resultaten:	Greppels en grachten mogelijk uit de vroegmoderne tijd, kuilen, een greppel en verstoringen uit de recente periode
Aanbeveling:	Geen verder onderzoek

1. Inleiding

Een terrein van ongeveer 2,5ha wordt in de nabije toekomst ontwikkeld door het OCMW Gent. Omdat de bouwwerken een impact kunnen hebben op eventueel in de bodem aanwezige archeologische sporen en vondsten, adviseerde het Agentschap Onroerend Erfgoed voor de start van de werken een archeologisch vooronderzoek door middel van proefsleuven. De uitvoering van deze prospectie was in handen van De Logi & Hoorne bvba en had plaats eind januari 2015.

Dit rapport behandelt alle facetten van het onderzoek. Zo komen eerst de algemene aspecten van het project aan bod, waarna de resultaten van het veldwerk en de verwerking nauwkeurig worden belicht. Tenslotte volgt een besluit waarin wordt afgewogen of een archeologisch vervolgonderzoek op dit terrein wenselijk is. Bij dit rapport hoort ook een digitale drager waarop de plannen, de sporen-, vondsten- en sleuvenlijst, het foto-archief, de Harrismatrices en een digitale versie van dit rapport terug te vinden zijn.

2. Aanleiding en doel van het onderzoek

Het Agentschap Onroerend Erfgoed adviseerde een archeologisch vooronderzoek door middel van proefsleuven op het terrein aan de Zuidbroek te Mariakerke, dat door het OCMW Gent zal ontwikkeld worden. Op de zuidoostelijke helft van het projectgebied – goed voor ongeveer 1,38ha – plant het OCMW de bouw van een woonzorgcentrum en parkings. Aangezien deze bouwwerken een impact zullen hebben op de ondergrond en op eventueel hier aanwezige archeologische sporen en vondsten, zal minstens 12,5% van de oppervlakte van deze zone door middel van proefsleuven en kijkvensters onderzocht worden. In de noordwestelijke sector van het gebied zullen de ingrepen in de bodem beperkt blijven tot de aanleg van een gracht en een fietspad. Het Agentschap Onroerend Erfgoed adviseerde in deze zone proefsleuven te graven in het traject van beide geplande structuren. Het doel van de prospectie is na te gaan of op het terrein archeologisch interessante sporen en vondsten aanwezig zijn. Indien dit het geval is, moet uit de resultaten duidelijk blijken of een vervolgonderzoek op (een deel van) het terrein wenselijk is. Bovendien moet met de aanleg van voldoende profielen inzicht verkregen worden in de bodemkundige opbouw van het terrein.

3. Geografische en bodemkundige situering

Het onderzoeksterrein bevindt zich langs de Zuidbroek te Mariakerke, een deelgemeente in het noordwesten van Gent. Het terrein wordt langs het zuidoosten begrensd door de Zuidbroek en het parkdomein van het Claeys-Bouüaertkasteel. Tegen de noordoostelijke zijde

Figuur 1: Het projectgebied aangeduid op een orthogonale luchtfoto (© www.gisoost.be)

ligt de bebouwing aan de Trekweg die langs het kanaal Gent-Brugge loopt. Ten westen en noordwesten van het projectgebied tenslotte ligt de zogenaamde Planetenwijk. Kadastraal is het terrein gekend als perceel 927B van afdeling 29, sectie A van de stad Gent. Het middelpunt van het projectgebied bevindt zich in vogelvlucht ongeveer 1km ten noorden van de kerk van Mariakerke. Voor het archeologisch onderzoek bestond het terrein uit graslanden met enkele bomenrijen en grachten.

Volgens de bodemkaart zijn vijf verschillende bodemtypes op het projectgebied aanwezig. Langs de noordoostelijke grens van het terrein loopt een zone die aansluit bij de aanwezige bebouwing en gekarteerd staat als bebouwd (OB). De zuidoostelijke helft van het gebied wordt ingenomen door een matig natte lemig zandbodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont (Sdc(h)). Ten noordwesten daarvan bestaat de bodem uit een matig natte licht zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont (Pdc). Het uiterste noordwesten wordt gevormd door een natte zandleembodem zonder profiel (Lep). Een heel klein stukje van het terrein, ter hoogte van de noordwestelijke hoek, staat aangegeven als een

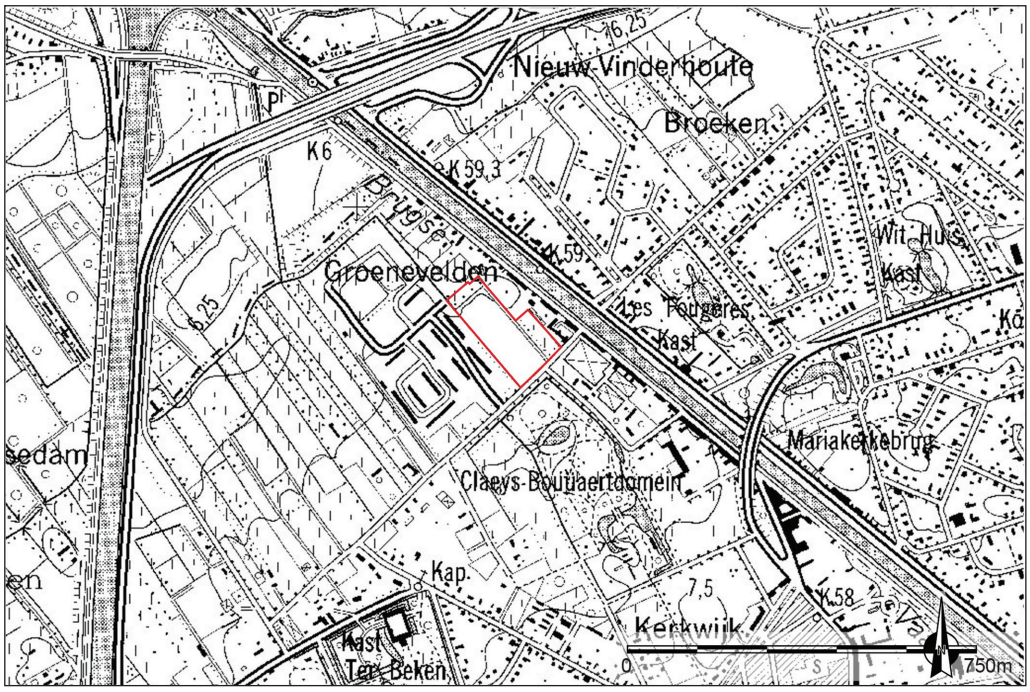

Figuur 2: Het projectgebied aangeduid op een uittreksel van de topografische kaart (© www.gisoost.be)

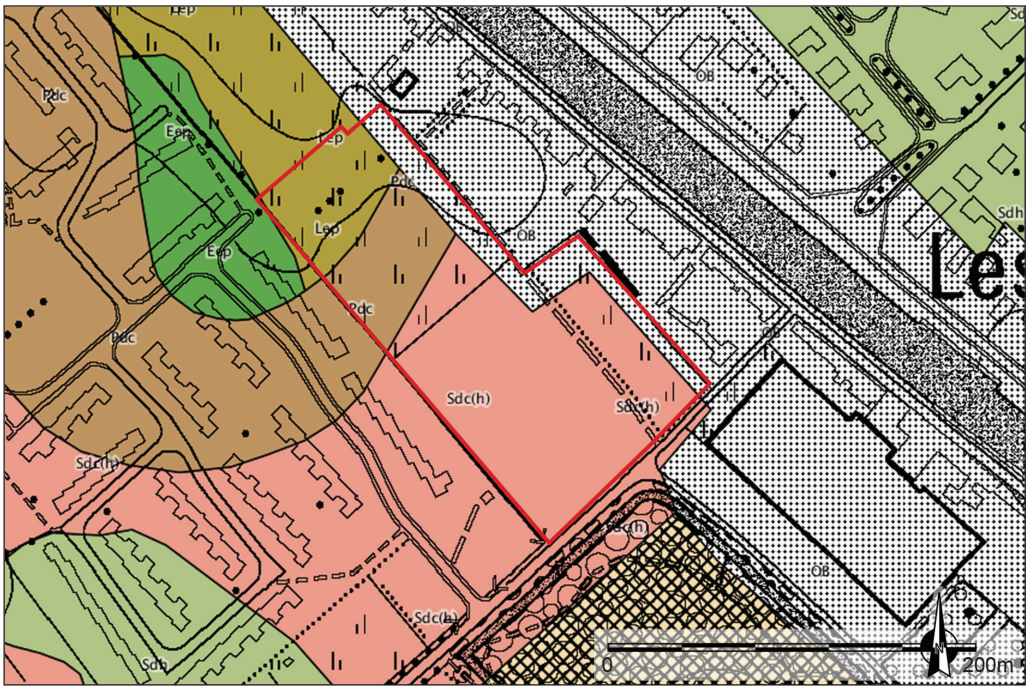

Figuur 3: Het projectgebied aangeduid op een uittreksel van de bodemkaart (© www.dov.vlaanderen.be)

sterk gleyige kleibodem zonder profiel (Eep). De topografie van het projectgebied wijst erop dat het hoogste deel zich bevindt in de zuidwestelijke helft van het noordwestelijk deel van het terrein. De TAW-waarden gaan van 7m tegen de zuidwestelijke perceelsgrens tot 6,7m centraal in deze helft van het gebied. Ten noordoosten hiervan heeft het maaiveld hoogtes van 6,3 tot 6,5m TAW. Het hoogste punt van het zuidoostelijk deel van het projectgebied ligt in het oosten met TAW-waarden van 6,5 tot 6,8m. Van daaruit helt het terrein af tot ongeveer 6,3m in het zuidwesten. Zoals de naam Zuidbroek en de aanwezigheid van meersgebieden in de directe omgeving al doet vermoeden blijkt het om laag gelegen, eerder drassige, gronden te gaan.

4. Archeologische voorkennis

Op het projectgebied zelf had voor het huidig project nog geen archeologisch onderzoek plaats. Er zijn bovendien ook weinig archeologische relicten in de onmiddellijke omgeving van het projectgebied gekend. Het landschap rondom het terrein is bezaaid met sites met walgracht, waarvan de oudste tot de 16de en 17de eeuw lijken terug te gaan. Net ten zuidoosten van het projectgebied ligt het domein van Claeys-Bouúaert (Centrale Archeologische Inventaris, 151241). Ongeveer 1km ten zuidwesten van het terrein ligt het Kasteel ter Beken, waar bij werken Romeinse vondsten werden gedaan (Centrale Archeologische Inventaris, 151239). Aan de Bourgoyen – Regenboog, op zo'n 2,5km ten zuiden van het projectgebied, werd lithisch materiaal en aardewerk uit het mesolithicum, het neolithicum, de brons- en/of de ijzertijd gevonden. Hier werden ook Romeinse vondsten gedaan die misschien op de aanwezigheid van brandrestengraven wijzen, en werden munten uit de vroegmiddeleeuwse periode aangetroffen (Centrale Archeologische Inventaris, 32139 en 32140). Langs de Driesdreef en de Meerskant te Drongen, ongeveer 2km ten zuidwesten van het terrein aan de Zuidbroek, zouden op luchtfoto's mogelijk kuilen uit het verleden zichtbaar zijn (Centrale Archeologische Inventaris, 206465). Ook te Evergem – Westbeke (Centrale Archeologische Inventaris, 972081), dat 2,5km ten noorden van het terrein ligt, werd bij prospecties heel wat lithisch materiaal gevonden dat zou wijzen op een neolithische nederzetting. De Onze-Lieve-Vrouw-Geboortekerk bevindt zich in het centrum van Mariakerke, op 1,2km ten zuidzuidoosten van het projectgebied, en zou dateren uit de late middeleeuwen (Centrale Archeologische Inventaris, 151249).

De zeer beperkte hoeveelheid aan archeologische gegevens voor Mariakerke betekent niet noodzakelijk dat in de deelgemeente geen archeologische sites verwacht kunnen worden. Waarschijnlijk is het eerder een gevolg van het feit dat hier tot op heden weinig archeologisch onderzoek gebeurde. De gemeente wordt bovendien als Meron reeds vermeld in een 10de-eeuwse kopie van een 9de-eeuwse tekst. De gemeentenaam zou verder evolueren naar Meran, Me(e)ren, Meerkerke en Mariekerke. De naam Meren verwijst naar *meer* of *laag gelegen vochtig land*, waar *-kerke* – mogelijk al in de 9de eeuw – werd aan toegevoegd. Omdat de kerk aan Maria gewijd was, werd het eerste deel van de gemeentenaam na verloop van tijd opgevat als de Middelnederlandse versie van Maria, namelijk Mere (Debrabandere *et al*. 2010: 157-158). Dit gegeven suggereert dat Mariakerke een vroegmiddeleeuwse bewoning moet gekend hebben.

5. Tijdskader

Het vooronderzoek aan de Zuidbroek te Mariakerke ging van start op 29 januari 2015. Tot en met 30 januari groef de rupskraan onder begeleiding van archeologen Adelheid De Logi en Frederik De Kreyger proefsleuven op het terrein. Gedurende het terreinwerk werden de archeologen tijdelijk bijgestaan door Johan Hoorne die de werkzaamheden en het terrein vastlegde op overzichtsfoto's. Het veldwerk kon afgerond worden op vrijdag 30 januari en de sleuven werden aansluitend gedicht. De maandag daarop werd gestart met de verwerking van de bekomen gegevens. Het rapport werd uiteindelijk afgewerkt op 6 februari.

6. Methodologie

Zoals bepaald in bijzondere voorwaarden gehecht aan dit vooronderzoek werd het zuidoostelijk deel van het terrein, waar grote impact van de toekomstige bouwwerken wordt verwacht, gesondeerd met de methode van continue parallelle sleuven. Op deze zone van 1,38ha werden tien NW-ZO georiënteerde proefsleuven (sleuven 01, 02, 06-13) aangelegd. Langs de zuidwestelijke grens van het terrein werd bovendien over de gehele lengte van het perceel een sleuf (sleuf 05) gegraven op het traject van een aan te leggen fietspad. Omdat centraal in deze

helft van het terrein een riolering aanwezig was, werden hier in plaats van twee lange sleuven plaatselijk vijf kortere proefsleuven (sleuven 09-13) gegraven. Door de aanwezige riolering en grachten was slechts 1,12ha van dit deel van het terrein toegankelijk voor onderzoek. Met de aanleg van de proefsleuven werd in dit gedeelte van het terrein 1534m² onderzocht. Dit komt overeen met 11,1% van de totale oppervlakte of 13,7% van de toegankelijke zones. Aanvullend werden hier drie kijkvensters (KV01-KV03) gegraven, goed voor 215m², of 1,6% van de totale oppervlakte en 1,9% van het toegankelijke terrein. In totaal werd voor het te bebouwen gedeelte van het projectgebied 12,6% van de oppervlakte, of 15,6% van de toegankelijke zones, archeologisch onderzocht

In de noordwestelijke zone van het projectgebied diende enkel het vervolg van proefsleuf 05 in het traject van het fietspad, en een sleuf ter hoogte van een aan te leggen gracht gegraven te worden. Aangezien de aanwezige riolering ook het tracé van deze gracht kruist, werden hier twee korte NO-ZW gerichte sleuven (sleuven 03 en 04) aangelegd. Tenslotte moet nog vermeld

Figuur 4: Grondplan van het projectgebied op een uittreksel van de kadastrale kaart met aanduiding van proefsleuven en kijkvensters. De zones in grijs waren niet toegankelijk voor het archeologisch onderzoek

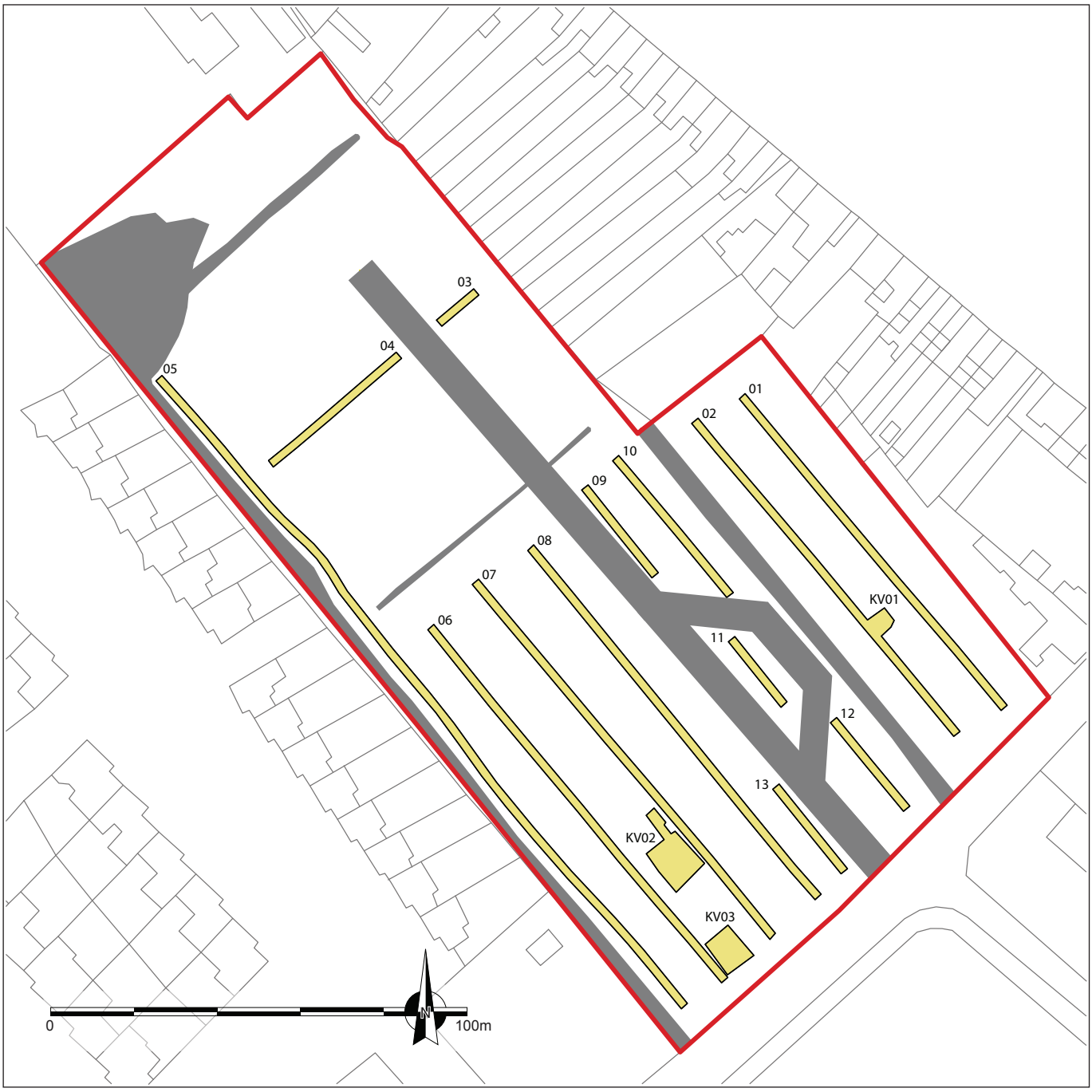

worden dat het meest noordwestelijk gedeelte van het projectgebied niet toegankelijk was voor onderzoek. In deze zone van circa 0,23ha bevond zich een met bomen begroeide berg grond. Bij de startvergadering werd dan ook besloten de meest noordwestelijk 35m van sleuf 05 te laten vallen. Met de sleuven op het traject van de gracht, en het noordwestelijk vervolg van sleuf 05 werd nog eens 273m² archeologisch onderzocht.

Voorafgaand aan het onderzoek werden de te graven sleuven en het traject van de aanwezige riolering op het terrein zichtbaar gemaakt door de landmeter. De proefsleuven en kijkvensters werden aangelegd door een rupskraan van 20ton voorzien van een 2m brede tandeloze graafbak. De sleuven hebben een breedte van 2m en werden parallel met een tussenafstand van niet meer dan 15m as op as ingeplant. De diepte waarop werd gegraven werd bepaald door de archeologen die de aangetroffen sporen meteen opschaafden, fotografeerden en aankrasten. De sporen werden opgelijst en beschreven in een digitale sporenlijst. In alle sleuven werd een bodemprofiel gemaakt dat uitgebreid geregistreerd werd. De sleufranden, sporen, profielen, en de hoogtes van maaiveld, archeologisch vlak en profielen werden met behulp van

Figuur 5: Onder toezicht van de archeologen werden lange parallelle sleuven op het terrein gegraven

Figuur 6: Ook tijdens de aanleg van de kijkvensters werd de bodem opgeschaafd om eventuele sporen beter zichtbaar te maken

een GPS-toestel ingemeten. De sporen werden voorzien van een uniek spoornummer waarvan de eerste helft slaat op de proefsleuf (01-13). De tweede helft is het volgnummer van het spoor binnen de sleuf. Vondsten werden verzameld in gripzakjes voorzien van de projectcode (MAR-ZBR-15) en het bijhorende spoornummer. Van alle activiteiten werden foto's genomen. Van enkele sporen werd een doorsnede gemaakt. De bekomen profielen werden gefotografeerd, ingetekend op schaal 1-20 en beschreven. Aanvullend werden drie kijkvensters op het terrein aangelegd. Een eerste kijkvenster werd gegraven ter hoogte van sleuf 02 om het vervolg van een greppeltje te volgen. Twee kijkvensters bevinden zich binnen een gebied afgebakend door het spoor van een gracht. Het doel hiervan was na te gaan of zich binnen de omzoomde zone sporen van activiteiten uit het verleden bevonden.

De verwerking omvatte in eerste instantie het bewerken van de opmetingsgegevens tot een grondplan. De sporenlijst werd aangevuld, en de sleuvenlijst werd opgesteld. Alle vondsten werden gewassen, gedroogd, gedetermineerd, gefotografeerd, opgelijst en verpakt. De veld- en vondstfoto's werden benoemd en geordend. Van alle sleuven werd een Harrismatrix opgemaakt. Tenslotte werden alle bekomen gegevens verwerkt tot dit eindrapport.

Figuur 7: Grondplan met aanduiding van de gemaakte bodemprofielen in rood. Natuurlijke sporen zijn zwart omlijnd, de restanten van een podzol werden bruin ingekleurd

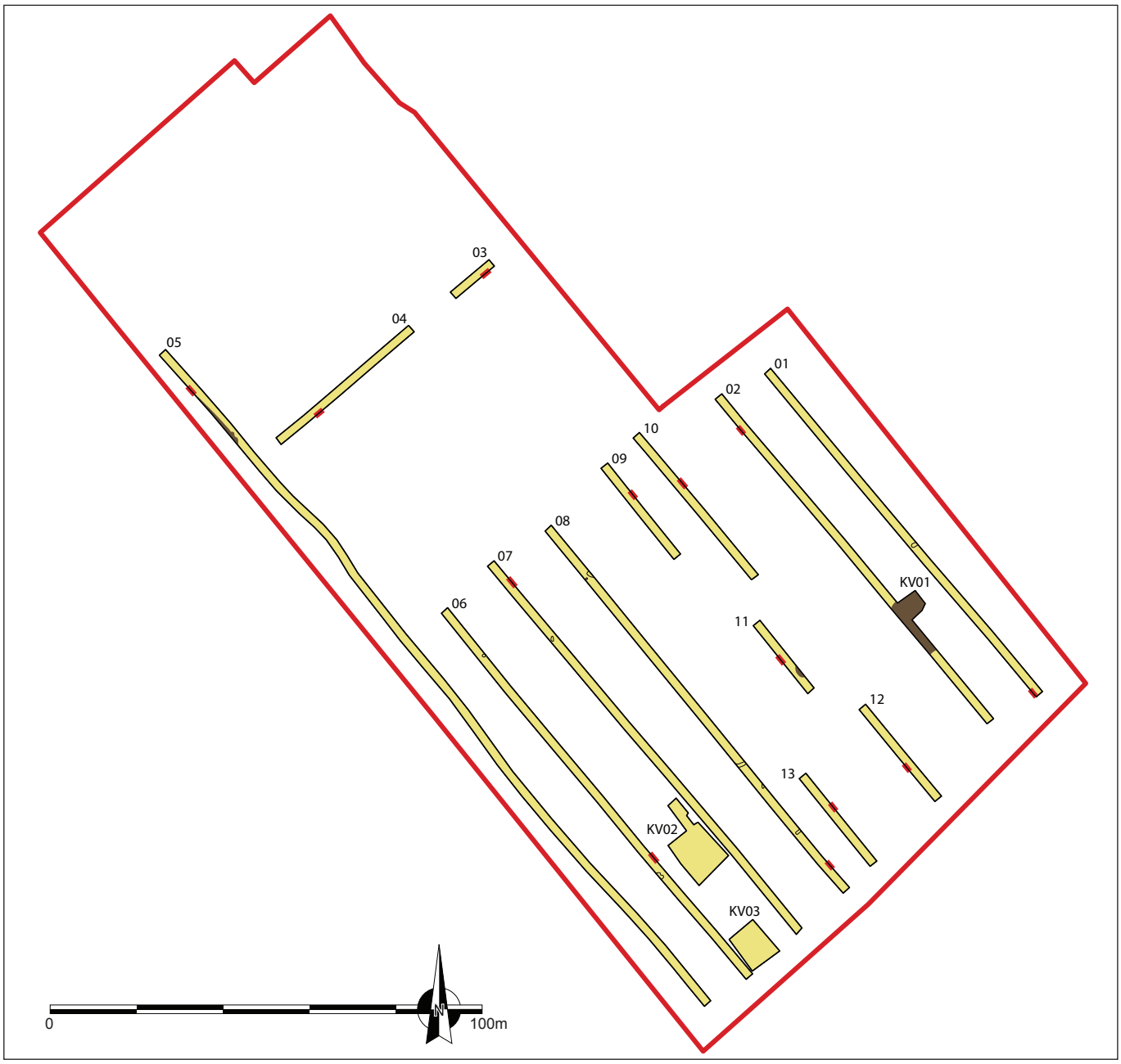

7. Resultaten

Tijdens het vooronderzoek aan de Zuidbroek werden zowel sporen van natuurlijke oorsprong als sporen van antropogene aard aangesneden. De gemaakte profielputten leveren kennis op met betrekking tot de bodemopbouw van het terrein. In wat volgt worden eerst de natuurlijke sporen en bodemkundige resultaten op een rijtje gezet. Daarna worden de antropogene sporen besproken.

7.1. Bodemkunde en natuurlijke sporen

De proefsleuven en kijkvensters werden aangelegd op het archeologisch niveau. Dit is de diepte waarop sporen van activiteiten uit het verleden zichtbaar worden als vlekken ten opzichte van de ongestoorde – in dit geval eerder homogene beige – moederbodem. Deze vlekken ontstaan wanneer mensen, dieren of planten deze moederbodem storen door het graven van bijvoorbeeld kuilen, grachten, holen of wortelgangen. Wanneer deze uitgravingen gedempt raken – al dan niet intentioneel – verschilt hun opvulling qua kleur en textuur van de omliggende ongeroerde moederbodem. Om deze vlekken goed te kunnen lezen is – behalve ervaring – ook inzicht in de plaatselijke bodemopbouw en -samenstelling nodig.

Het archeologisch niveau – en de moederbodem – bevond zich op een vrij constante hoogte van 5,7 tot maximaal 6m TAW. In de te bebouwen zone varieerde de dikte van de af te graven lagen eerder weinig, van 0,6 tot maximaal 0,8m. In het noordwestelijk deel van het terrein

Figuur 8 & 9: De bodemprofielen gemaakt in proefsleuven 03 (links) en 10 (rechts)

Figuur 10-12: Bodemprofielen in sleuven 13 (links), 04 (midden) en 05 (rechts)

Figuur 13: Windval 0701 werd gesneden door greppel 0702

Figuur 14: Windval 0808

bleek de moederbodem op dezelfde hoogte te liggen, en dienden er dus plaatselijk dikkere pakketten afgegraven te worden. De zuidwestelijke helft van deze zone had het maaiveld op 7m TAW, waarvan 1 tot 1,3m diende afgegraven te worden. De noordoostelijke helft sloot met een af te graven dikte van 0,6m eerder aan bij de zuidoostelijke gronden. De grens tussen de hogere en lagere delen hier is NW-ZO georiënteerd en valt duidelijk samen met de afbakening van recente in de ondergrond aanwezige afvalpakketten (zie *infra*).

De moederbodem bestond over het grootste deel van het geprospecteerde gebied uit een lichte tot donkere beige lemige zandbodem. In de noordwestelijke helft – in sleuven 03, 04 en een deel van 05 – was eerder sprake van een beige tot lichtbruine zandleem bodem. In sleuf 01 werden plaatselijk ook wat lemiger zones vastgesteld. Centraal in sleuven 02 en 11 was nog een vlekkerige zeer dunne restant van de donkerbruine B horizont aanwezig. De pakketten bovenop de moederbodem waren – met uitzondering van de recent verstoorde hoger gelegen zone in het noordwesten van het terrein – overal gelijkaardig. Boven de moederbodem bevond zich eerst een vrij heterogene bruine laag, mogelijk een oude ploeglaag. De dikte van dit pakket varieerde van 0,14 tot 0,33m. Hierboven lag de teelaarde die steeds een homogene donkergrijze kleur had. De dikte van de teelaarde schommelde van 0,2 tot 0,3m, met een hogere waarde van 0,5m in het zuidoosten van sleuf 13. In sleuf 04 en het noordwesten van sleuf 05 was de natuurlijke bodemopbouw verstoord door de aanwezige recente verstoring. Bovenop de moederbodem bevond zich een heterogeen donkergrijs tot donkerbruin pakket met recent versmeten moederbodem en afval – hoofdzakelijk bestaande uit grote stukken asfalt, tegels en bakstenen – van maximaal 1,2m dikte. Deze recente laag werd afgedekt door de teelaarde, die hier slechts zo'n 0,16m dik was.

Verschillende aangesneden sporen hebben een natuurlijke oorsprong. Zo werden tijdens het vooronderzoek acht windvallen (0101, 0601, 0604, 0701, 0801, 0802, 0803 en 0808) opgetekend. Het zijn ovale en langgerekte grondsporen met een witte vulling waarin een grijze kern zichtbaar is. Ze ontstaan wanneer de wortelpartij van een boom door toedoen van de wind uit de grond gerukt wordt. Daarnaast werden overal op het terrein de opgevulde gangen van mollen en regenwormen opgemerkt. Hun densiteit was matig, tot plaatselijk hoog, maar hun aanwezigheid had weinig invloed op de leesbaarheid van de bodem.

7.2. Antropogene sporen

Het archeologisch vooronderzoek aan de Zuidbroek in Mariakerke leverde vrij weinig sporen van menselijke oorsprong op. Er werden fragmenten van zeven greppels, drie kuilen, stukken van twee grachten en een uitgebreide recente verstoring aangesneden. De sporen worden per soort besproken, met aandacht voor hun eventuele samenhang en datering.

Greppels

In de proefsleuven en kijkvensters werden delen van in totaal zeven greppels opgemerkt. Zes greppels bevinden zich in de zuidwestelijke helft van het terrein (0401, 0402, 0503, 0603, 0702/0806 en 0901), één greppelfragment ligt in het zuidoosten in sleuf 02 en kijkvenster 01 (0201/KV0101). In de noordwestelijke helft van het terrein werden in sleuf 04 twee parallel

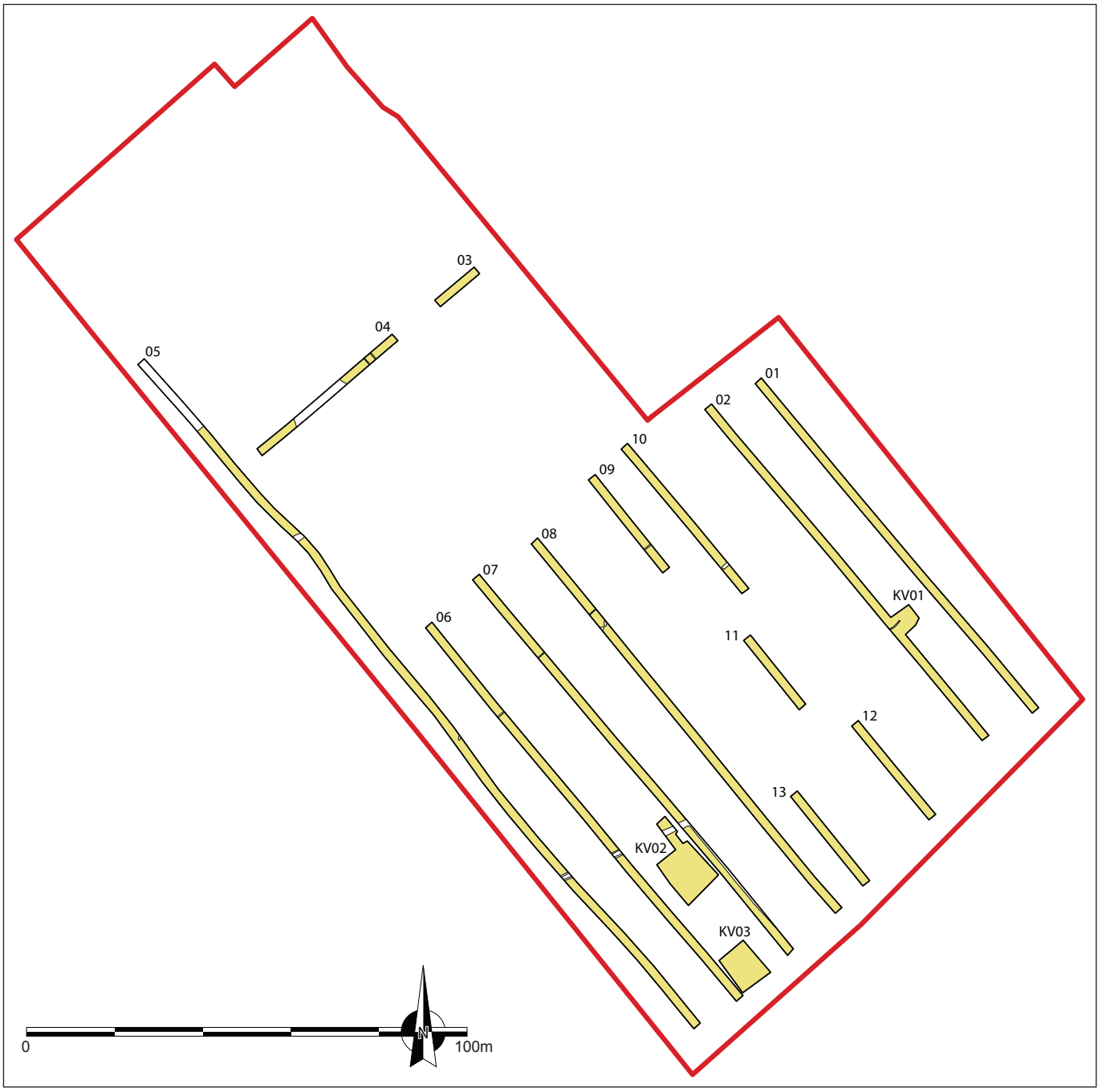

Figuur 15: Grondplan met aanduiding van alle antropogene sporen wit ingekleurd

Figuur 16: Parallelle greppels 0401 en 0402

Figuur 17: Greppel 0806

NW-ZO lopende greppels opgetekend (0401 en 0402). Sporen 0401 en 0402 waren zichtbaar over de breedte van de sleuf, 2m, en hadden een breedte van respectievelijk 0,3 en 0,2m. De afstand tussen de greppeltjes bedroeg 1,6m. Beide sporen hadden een heterogene lichtbruine tot grijze vulling, die slechts ondiep was bewaard. De opvulling van spoor 0402 leverde een oxiderend gebakken gedraaide wandscherf voorzien van dekkende loodglazuur (2g) en een baksteenfragment (10g) op. De graad van uitloging en bioturbatie van deze sporen doen vermoeden dat ze niet recent zijn, maar eerder in de vroegmoderne tijd thuis horen.

In de zuidoostelijke helft van het terrein werden fragmenten van twee gelijkaardige greppels met een haakse oriëntatie aangesneden. Ze bevinden zich in de noordwestelijke uiteindes van sleuven 07-09. Sporen 0702 en 0806 liggen in elkaars verlengde en behoren wellicht

Figuur 18: De vondsten gedaan in spoor 0402

Figuur 19: Recente greppel 0603

Figuur 20: Greppel 0201 in het kijkvenster

Figuur 21: Recente kuilen 0804 en 0805

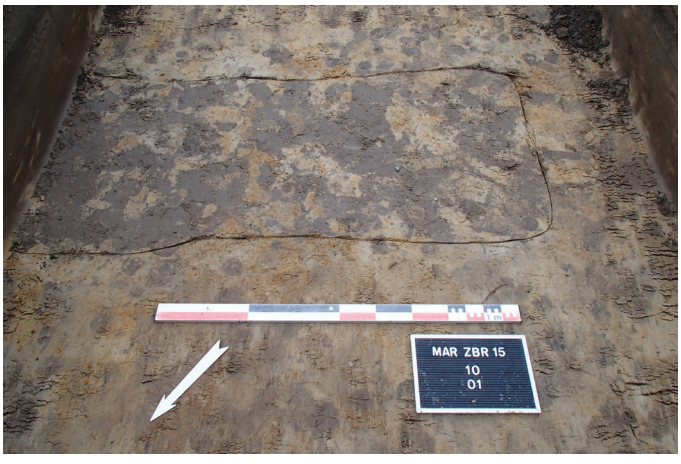

Figuur 22: Recente kuil 1001

Figuur 23: Een stukje steengoed afkomstig uit spoor 1001

tot eenzelfde greppel. Over de twee sleuven heen kon dit spoor over een afstand van circa 17m worden gevolgd. Greppel 0901 loopt parallel hieraan, maar bevindt zich circa 2,8m ten noordwesten van hun tracé. De gelijkenissen qua opvulling, breedte en uitlogingsgraad met de greppels uit sleuf 04, suggereert ook hier een vroegmoderne datering.

Centraal in sleuf 05 werd vermoedelijk het uiteinde van een N-Z lopende greppel (0503) aangesneden. Ook hier betreft het een matig uitgeloogd spoor met een heterogene lichtbruine vulling. Spoor 0503 heeft een lengte van minstens 1,2m en was 0,5m breed. Aangezien in dit spoor geen vondsten gedaan werden, kan opnieuw enkel een vroegmoderne datering vermoed worden. Op ongeveer 10m ten noordoosten van spoor 0503 werd in sleuf 06 een fragment van een greppel met een heel andere opvulling aangesneden. Spoor 0603 heeft een scherpe aflijning en een zeer heterogene vulling van donkergrijze grond vermengd met brokjes moederbodem. Deze greppel heeft een NO-ZW verloop, is 0,3m breed en minstens 2m lang. De kleur, textuur en aflijning van dit spoor wijst duidelijk op een recente datering. In de zuidoostelijke sector van sleuf 02 werd een sterk gebioturbeerde donkergrijze greppel met een licht gebogen NO-ZW verloop aangetroffen (0201). Tegen de noordoostelijke zijde van de sleuf werd een klein kijkvenster (KV01) aangelegd om het verdere traject van het spoor, en mogelijk zijn functie, te kunnen achterhalen. Na een afstand van 3m in noordoostelijke richting was spoor 0201/KV0101 echter niet meer zichtbaar. In de vulling van de greppel werd een brok silex met vorstglans (68g) aangetroffen. Het betreft echter geen stuk met een menselijke oorsprong (persoonlijke mededeling L. Messiaen).

Kuilen

Centraal op het projectgebied werden in sleuven 08 en 10 drie kuilen aangesneden. Ongeveer 4m ten zuidoosten van greppel 0806 werden twee onregelmatige kuilen (0804 en 0805) met een zeer heterogene vulling, bestaande uit donkergrijze grond en brokken versmeten moederbodem, en een scherpe aflijning aangesneden. Sporen 0804 en 0805 meten respectievelijk 1,5 bij minstens 0,9m, en 1,1 bij 0,6m. Zo'n 30m ten noordoosten van deze kuilen werd spoor 1001 vastgesteld. Deze afgerond rechthoekige kuil had een scherpe aflijning en een heterogene vulling van donkerbruine grond en versmeten moederbodem. Spoor 1001 was minstens 1,6m lang en was 0,8m breed. In de vulling van de kuil werd een wandscherfje in steengoed met zoutglazuur (<1g), voorzien van een ingekrast bloemmotief met blauw hart, aangetroffen. De scherpe aflijning en de kleur en textuur van de opvulling van deze kuilen wijzen op een recente datering.

Grachten

Op het terrein werden twee grachten (0502 en 0504/0602/0703/KV0201) vastgesteld. Een eerste dergelijk spoor werd aangesneden in de noordwestelijke helft van sleuf 05. Deze gracht (0502) had een NO-ZW oriëntatie en werd vastgesteld over de breedte van de sleuf, 2m, en was daar 1,6m breed. Spoor 0502 had een vrij homogene donkergrijze vulling en was vrij scherp afgelijnd. In de vulling van de gracht werden geen vondsten gedaan. De lage graad van uitloging en de eerder scherpe aflijning doen een datering in de vroegmoderne tot recente periode vermoeden.

Figuur 24: Spoor 0502 in het vlak

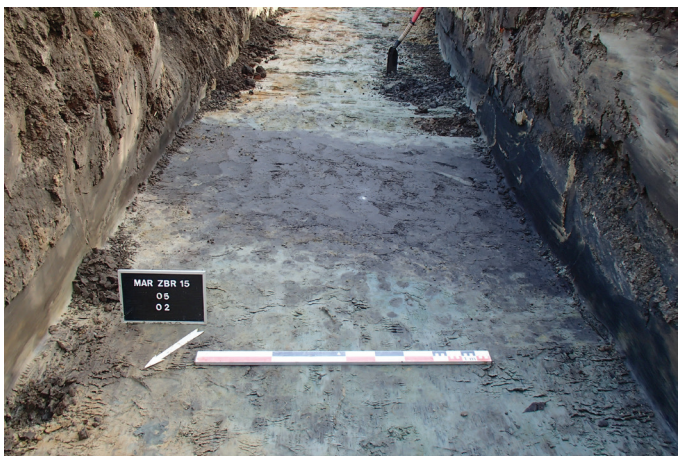

Figuur 25: Grachtfragment 0602

Een tweede gracht werd in drie sleuven en een kijkvenster aangesneden in de zuidwestelijke hoek van het projectgebied. In sleuven 05, 06 en kijkvenster 02 vormen sporen 0504, 0602 en KV0201 een ONO-WZW lopende gracht. In sleuf 07 bleek dit spoor, na een rechtlijnig traject van minstens 31m, een hoek te maken en kon het in zuidoostelijke richting nog 29,5m gevolgd worden voor het volledig buiten de sleuf verderliep. De gracht had een vrij constante breedte van 1,5m. Zowel in het vlak als in een gemaakte doorsnede was duidelijk dat het spoor een tweeledige opvulling vertoonde. Tegen de wanden van de vrij scherp afgetekende komvormige uitgraving – die een diepte van 0,32m had ten opzichte van het archeologisch niveau (5,85m TAW) – bevond zich een homogeen donkergrijs kleiig pakket van ongeveer 0,12m dik. Daar bovenop zat een heterogene beige-bruine zandige laag. In sleuf 07 werd uit de vulling van deze gracht een oxiderend gebakken en gedraaide, eenvoudige naar binnen geplooide randscherf met dekkende loodglazuur (3g), afkomstig van een open vorm, gevonden. Deze vondst, de vrij scherpe aflijning en de kleur en textuur van de opvulling van het spoor doen een vroegmoderne datering van de gracht vermoeden. Dat deze gracht een bepaalde zone afbakent is duidelijk, maar wat zich binnen het omzoomd gebied bevindt kon niet achterhaald worden. Binnen de gracht werden twee grote kijkvensters (KV02 en KV03) aangelegd om na te gaan of hier sporen uit het verleden aanwezig waren. In de kijkvensters werden echter geen sporen aangetroffen. Hoewel er geen zekerheid bestaat over eventuele sporen buiten de sleuven en kijkvensters – en zelfs buiten het projectgebied – is het goed mogelijk dat deze gracht diende als afbakening en drainage van weide- of akkerland. De historische kaarten van Ferraris (1771-1778),

Figuur 26: Het zuidoostelijk uiteinde van sleuf 07, waar spoor 0703 een hoek maakt

Figuur 27: Doorsnede op de gracht in kijkvenster 02

Figuur 28: Het randscherfje afkomstig uit gracht 0703

Figuur 29: Zicht op kijkvenster 02, waarin geen nieuwe sporen werden aangesneden

Figuur 30: Aanduiding van het projectgebied op de kaart van Ferraris (© www.geopunt.be)

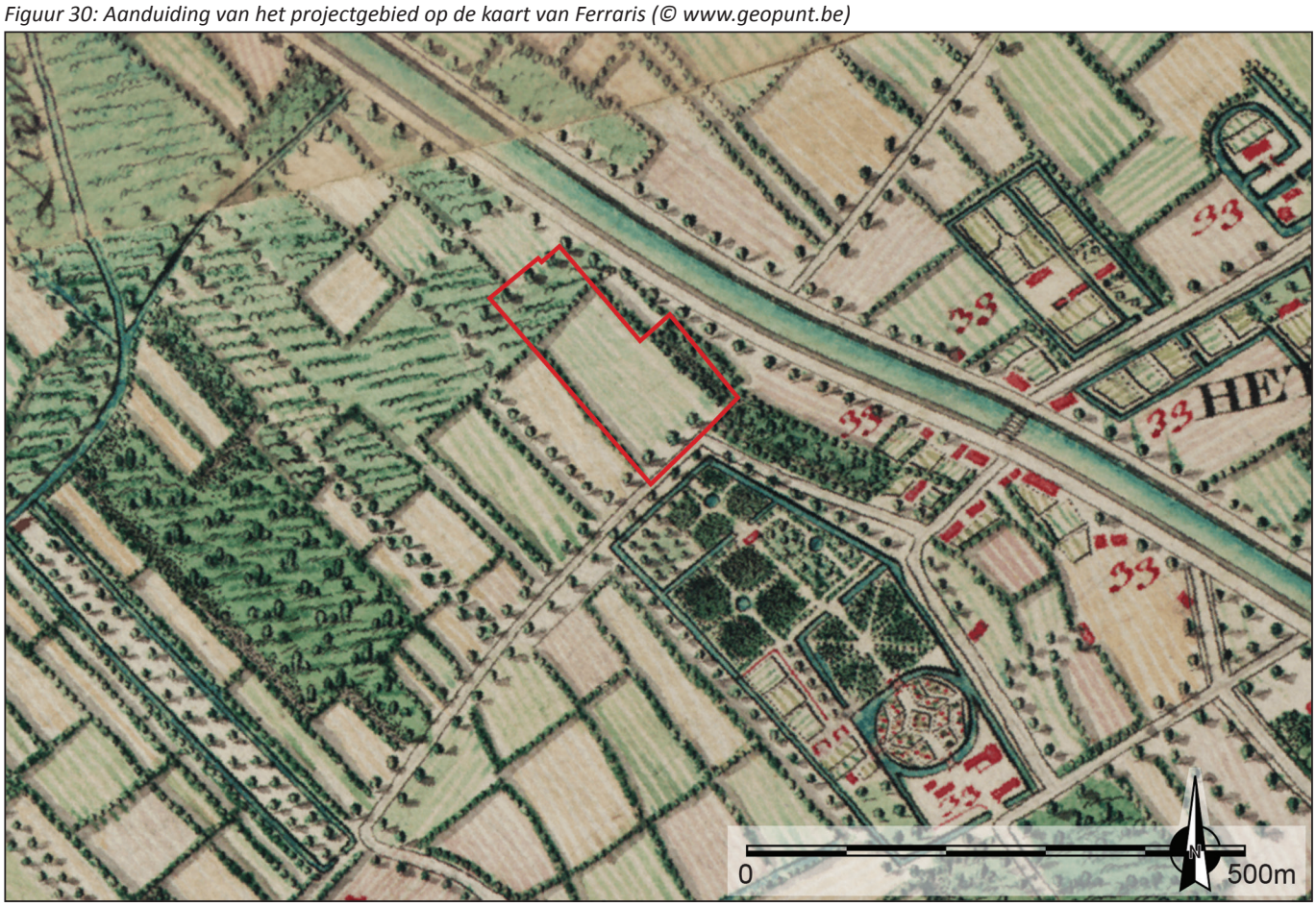

Vandermaelen (1842-1879) of Popp (1846-1854) tonen geen indicaties van het spoor of van een gelijkaardige landindeling in deze omgeving. De indeling van het projectgebied komt in grote lijnen overeen met de huidige situatie. Op de kaart van Ferraris is het uiterste noordwesten van het terrein aangeduid als weiland, en het zuidoostelijk deel is met bomen begroeid. Het grootste deel van het projectgebied zou toen als akker gediend hebben.

Verstoorde zone

Tenslotte werd in de zuidoostelijke helft van het noordwestelijk perceel een diepgaande uitgestrekte recente verstoring vastgesteld. In sleuven 04 (0403) en 05 (0501) werd een pakket bestaande uit verschillende lagen met recent bouwpuin aangesneden. In sleuf 04 bevindt het spoor zich in de zuidwestelijke helft van de sleuf. De verstoring was er in het vlak over een afstand van circa 15m zichtbaar. Een bodemprofiel toont aan dat de bodem onmiddellijk onder de teelaarde – die hier ongeveer 0,17m dik is – tot een diepte van 1,35m onder het maaiveld is verstoord. In sleuf 05 werd de verstoring aangesneden vanaf het noordwestelijk uiteinde tot minstens 20m naar het zuidoosten. Vanaf dit punt werd besloten iets dieper af te graven om toch een zicht te krijgen op eventuele dieper gelegen sporen in de moederbodem. Wel kon worden vastgesteld dat de recente verstoring – zij het minder diepgaand – net onder de teelaarde aanwezig bleef tot zo'n 70m ten zuidoosten van het noordwestelijke uiteinde van de sleuf – dit is ongeveer de lijn waar de te bebouwen zone aanvangt, en de hoogtewaarden op maaiveldniveau terug aansluiten bij de rest van het terrein. Ook in sleuf 05 werd een bodemprofiel gemaakt waarin duidelijk was dat de pakketten met recent afval ongeveer 1,35m onder het maaiveld reikten, en meteen onder de teelaarde – hier eveneens 0,17m dik – aanvingen. De bovenste laag van de recente verstoring bestond uit een heterogene donkerbruine opvulling met versmeten moederbodem en grote stukken asfalt, bakstenen en tegels. Deze laag had in sleuf 04 een dikte van 0,34m, en in sleuf 05 was ze 0,84m dik. Tussen de moederbodem en deze heterogene recente laag bevond zich een iets homogenere donkergrijze laag, waarin eveneens heel wat bouwpuin aanwezig was. Gezien de afwijkende hoogte van het maaiveld in deze zone van het terrein, lijkt het goed mogelijk dat over de hele zuidwestelijke helft van de niet te bebouwen zone recente afvalpakketten – die het archeologisch niveau plaatselijk diepgaand verstoren – verwacht kunnen worden.

Figuur 31: De verstoorde zone tijdens de aanleg van sleuf 05

Figuur 32: De recente verstoring in proefsleuf 04

8. Conclusies en aanbevelingen

Een terrein aan de Zuidbroek te Mariakerke, Gent, wordt binnenkort ontwikkeld door het OCMW Gent. Omdat de bouwwerken de ondergrond – en eventueel aanwezige archeologische sporen – van het projectgebied zullen verstoren, werd in er in januari 2015 een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd door een team van De Logi & Hoorne bvba. Op het te bebouwen gedeelte van het terrein – ongeveer 1,4ha groot – werden lange parallelle sleuven en drie kijkvensters gegraven om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Hier werd 12,6% van de totale oppervlakte van deze sector geprospecteerd. Op de zone waar enkel een gracht en een fietspad aangelegd zullen worden – circa 1,1ha groot – werden in het tracé van deze structuren proefsleuven gegraven. Het archeologisch vooronderzoek leverde weinig sporen van antropogene aard op. Vijf greppels en twee grachten zijn mogelijk van vroegmoderne oorsprong, een greppel, drie kuilen dateren in de recente periode. In het noordwesten van het projectgebied werd net onder de teelaarde een uitgestrekt, plaatselijk diepgaand, pakket met recent bouwafval aangesneden. Eén restant van een greppel in het zuidoosten van het terrein kon niet gedateerd worden. Van de originele bodem op het terrein is – met uitzondering van de verstoorde zone – enkel de C horizont goed bewaard. De oorspronkelijk hierboven op gelegen A, E en B horizonten zijn zo goed als overal afwezig. Wellicht werden ze door landbouwactiviteiten in het verleden verploegd. In de zuidoostelijke helft bestaat de moederbodem uit een lemige zandbodem, terwijl ze in het noordwesten meer aanleunt bij een zandleem bodem. De afwezigheid van sporen uit het verleden heeft mogelijk iets te maken met de natte gronden in dit gedeelte van Mariakerke. Deze drassige terreinen leenden zich wellicht minder voor de aanleg van gebouwen of funeraire zones. Zoals ook de historische kaarten aangeven werden de gronden waarschijnlijk slechts als weide- of akkerlanden gebruikt. De resultaten van het archeologisch vooronderzoek suggereren dat op de terreinen aan de Zuidbroek in Mariakerke geen archeologische vindplaatsen aanwezig zijn, en dat een vervolgonderzoek in dit geval niet aangewezen is.

Bibliografie

Debrabandere F., Devos M., Kempeneers P., Mennen V., Ryckeboer H. & Van Osta W., 2010. *De Vlaamse gemeentenamen. Verklarend woordenboek*, Brussel.

Figuur 33: Een deel van het terrein tijdens het archeologisch veldwerk

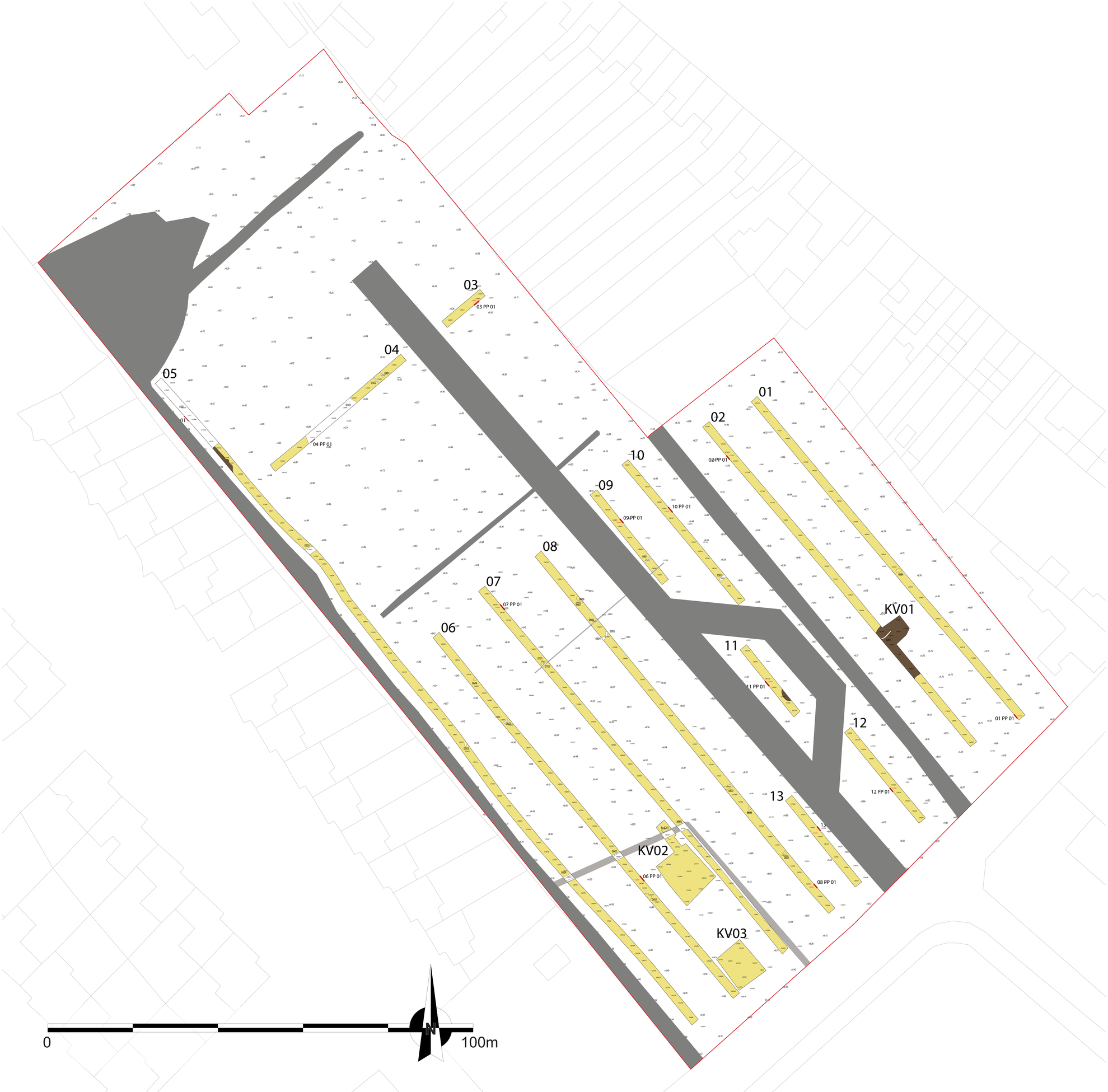
01
02
02 PP 01
03
03 PP 01
04
04 PP 01
05
06
06 PP 01
07
07 PP 01
08
08 PP 01
09
09 PP 01
10
10 PP 01
11
11 PP 01
12
12 PP 01
13
KV01
KV02
KV03
0
100m